

## ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ У ВИЩУ ОСВІТУ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ ПРЕЗИДЕНТОМ ГАРВАРДУ Ч.В. ЕЛІОТОМ (1869–1909)

*У статті розглянуто новації Ч.В. Еліота стосовно елективної системи занять у Гарварді. На основі аналізу та узагальненні його педагогічної спадщини висвітлено провідні ідеї щодо впровадження цієї системи в освітнє середовище США (кін. XIX – поч. XX ст.).*

**Ключові слова:** елективна система, реформа, Гарвард.

На початку XXI ст. в українському суспільстві виникла та поступово зростає потреба формування нового покоління освітніх стандартів, здатних відродити ідеали гармонійного всебічного розвитку нашої молоді в умовах глобального суспільства з урахуванням умов інформаційного суспільства.

Тривале й необґрунтоване ігнорування кращих здобутків світової педагогіки призвело до того, що на фоні соціально-політичних та економічних негараздів студентський статус поступово набуває іміджу “другосортності”, а професійна підготовка стає технологією “виробництва фахівців у кращих традиціях репродуктивно-підтримувальної освіти”. У таких умовах не зайвим буде звернення до здобутків фахівців теорії й історії педагогічної думки, зокрема до педагогічних ідей Чарльза Вільяма Еліота, американського академіка, професора, викладача хімії. Цей відомий і шанований у всьому світі новатор був обраний президентом Гарварду в 1869 р. та займав цей пост 40 років. Він був першим президентом, який зміг так довго утримувати свої позиції в Гарварді. Його головування в цьому університеті відіграло легендарну та дуже визначну роль: він перетворив Гарвард з маленького провінційного коледжу на великий, відомий на весь світ дослідницький університет та вплинув на настрої населення щодо отримання не тільки вищої, а й середньої освіти по всій країні.

З цих важливих посилянь нами експліковано наукову проблему: неоднозначність розуміння суті та масштабів впливу педагогічних новацій Ч.В. Еліота, зокрема запровадження елективної системи.

**Метою статті** є висвітлення головних новацій президента Гарварду, які замінили класичну систему здобуття освіти в США.

У 1869 р., коли Ч.В. Еліот зайняв крісло президента Гарварду, цей навчальний заклад був коледжем переважно для хлопців. Зайнявши свій пост, Ч.В. Еліот проголосив, що цей заклад використовує застарілу систему та методи навчання, де всі предмети викладаються на елементарному рівні складності та є нерівноцінними. Наприклад, латині та грецькій мові надавався більший пріоритет, ніж іншим предметам [4]. Гарвард нав'язував встановлені традицією предмети молоді, що не бажала їх вивчати.

Щоб виправити таку ситуацію, Ч.В. Еліот почав довгий та складний шлях реформ, які базувалися на реалізації таких важливих новацій того часу [2]:

### 1. Свобода вибору занять

У своїх працях Ч.В. Еліот писав, що вісімнадцять років – це той вік, коли молода людина готова розпочати навчання в університеті із системою занять за вибором. По-перше, її характер, фізична конституція, розумові здібності та моральні якості вже сформувалися. Вона має свободу інтелектуального вибору,

тобто вибору психічної їжі, яку вона краще засвоїть. По-друге, у вісімнадцять років людина досягає того віку, коли вже не потрібно контролювати її дисципліну, тому що мотиви і стимули чітко встановлюються перед нею. По-третє, вісімнадцятирічна людина вже може обмірковано зробити вибір лекцій для себе краще, ніж будь-хто інший. Наприклад, “коли молодий хлопець, якого я ніколи не бачив раніше, запитує мене, що йому краще вивчати в коледжі, я абсолютно безпорадний, поки він не скаже мені, що він любить і чого не любить вивчати, які види спорту йому подобаються, що захоплює його у літературі, ким працювали його батьки, бабусі і дідусі, і ким він планує стати. Загалом я можу тільки підказати йому, яким шляхом йому прямувати, що може зробити саме він, чого інші не можуть” [2].

Існує певний природний хід речей, який допомагає регулювати вибір занять студентами. У першу чергу, якщо студент вже вивчав обраний предмет, то він продовжує вивчення з того рівня, на якому він зупинився, а кожен новий предмет потрібно починати з початку, а не з середини. По-друге, багато предметів, що викладаються в університеті, залучають ознайомлення та вивчення інших предметів, які мають бути вивчені в першу чергу. Тобто ніхто не зможе добре зрозуміти фізику, не вивчивши тригонометрію та аналітичну геометрію; хімічний аналіз передбачає знайомство з загальною хімією, а палеонтологія з ботанікою і зоологією; ніхто не може пізнати німецьку філософію досконало, якщо він не вміє читати по-німецьки, і жоден студент не може з користю обговорити практичні проблеми економіки, поки він не засвоїв елементарні принципи політекономії. Кожний просунутий за рівнем курс, нехай то мова, філософія, історія, математика передбачає ознайомлення з деякими курсами початкового рівня. По-третє, існує поширена тенденція, що студент заглиблюватиметься якомога більше тільки у той предмет, який його дуже цікавить. Щоб стримувати цю тенденцію та спонукати обирати також і інші предмети, потрібно зробити неможливим отримання стипендії, що й було зроблено в Гарварді. Ці принципи є дуже ефективними та штучне регулювання є зайвим.

Кожний установлений навчальний план – неминуче елементарний від початку до кінця, і дуже гетерогенний. Студент витрачає багато сил та енергії на вивчення зовсім різних предметів і не намагається розвиватися у якомусь одному напрямі, тож поглибленого рівня знань він не досягне. В елективній системі переважна більшість студентів використовують свою свободу ретельно та досконало вивчати один або декілька предметів і в результаті ми отримуємо загальне підвищення рівня викладання. Студенти, яким подобається конкретний предмет, мудро присвячують більшу частину свого часу цьому предмету і спорідненим наукам. Ті, хто вже визначився зі своєю професією, обирають предмети, які пов’язані, або лежать в основі їх майбутнього професійного навчання. Таким чином, у кінці XIX ст. майбутній лікар міг присвятити багато уваги та часу заняттям з французької, німецької, хімії, фізики та біології, тоді як майбутній юрист буде вивчати логіку, етику, історію, політекономію і використання англійської мови в аргументативному говорінні та письмі.

## **2. Можливість отримати нагороду або відзнаку своїх досягнень з певного предмета або сфери навчання**

Єдиний навчальний план призвів до отримання єдиного ученого ступеня, тобто перший та останній випускник отримує однаковий диплом. Університет не може розвиватися за цим планом. Він має забезпечувати академічні винагороди

або відзнаки на випускному за видатні досягнення в якійсь сфері навчання. Ці винагороди заохочують студентів розвиватися на шляху своєї науки, звідки виникає попит на просунутий рівень викладання. Почуття конкуренції природно виростає між різними факультетами, стимулює викладачів розвиватися, які, у свою чергу, стимулюють до розвитку своїх учнів. Викладачі латинської мови, історії чи філософії організують свої заняття в упорядкованій послідовності, щоб порівняти методи та результати, а також, щоб якомога більше збагатити й урізноманітнити предмети, які вони колективно пропонують. Тож задля досягнення цієї мети Ч.В. Еліот запропонував ввести у Гарварді свою систему відзнак. З'явилися відзнаки для отримання яких потрібно сумлінно працювати 1,5 роки, а були тільки посилання на відзнаки, задля яких потрібно було витратити у два рази менше часу.

### **3. Самоорганізація автономної поведінки студентів**

Університет має велику кількість студентів, які спілкуються один з одним та походять з різних націй, держав, шкіл, сімей, партій та умов життя. Ці молоді люди, що проживають в будинках або в окремих гуртожитках, не можуть бути механічно захищені від різноманітних спокус в університеті.

Їх захист має бути всередині них. Відмітною перевагою справжнього університету та моральною метою повинна бути підготовка молодих людей до самоконтролю і впевненості у собі через свободу. Університет не повинен готувати студентів для беззаперечного підпорядкування. Навпаки, він має їх підготувати для тих професій та посад, у яких самоврядування, незалежність і лідерські якості є дуже необхідними.

Всі постулати, зазначені вище, є теоретичною базою елективної системи занять. Розглянемо як ця система була впроваджена практично. У 1885 р., через 16 років після обрання Ч.В. Еліота президентом, ця система вже успішно працювала у Гарварді.

Її суть полягала в тому, що кожний студент Гарварду, який хотів отримати ступінь бакалавра, повинен обов'язково обирати 4 курси лекцій кожного року та отримати посвідчення про успішне складання залікового іспиту. Вибір цих курсів лекцій був практично необмежений. На той час існувало 170 курсів лекцій і кожний міг бути обраний, якщо він не збігався за часом проведення з іншим предметом. Всі курси лекцій були розподілені на 12 груп, до складу яких входили 12–14 курсів лекцій. Заборонялось обирати два предмети з однієї групи в один і той самий рік. Додатково до цих чотирьох курсів лекцій, які студенти другого, третього та четвертого курсів повинні були вивчати кожного року, залишились ще деякі обов'язкові заняття, які склалися тільки з практичних занять по англійському письму [7]. Якщо студент бажав обрати більше ніж чотири курси лекцій, то це було його право [6].

До 1884 р. студентам першого курсу зовсім не можна було обирати свої заняття. Та на 1885 р. єдиними обов'язковими предметами залишились риторика та написання творів (три години на тиждень); французька або німецька мова (три години на тиждень); лекції з хімії (один раз на тиждень у першому семестрі), лекції з фізики (один раз на тиждень у другому семестрі). Окрім цих обов'язкових предметів, студент першого курсу повинен був обрати три курси лекцій з обмеженої кількості предметів за вибором, такі як введення в грецьку чи латинську мови, математика, вступний курс в історію чи хімію тощо [7].

Розглянемо статистичні дані щодо вибору студентами предметів у Гарварді [6]. У першій колонці в нижченаведеній таблиці зазначено всю кількість студентів, які обрали предмет на кафедрі в 1881–1882 академічний рік. Якщо хтось обрав більше ніж один предмет на цій кафедрі, то його рахували декілька разів. Друга колонка показує кількість одноденних занять на тиждень.

Таблиця

**Статистичні дані щодо елективної системи  
у Гарварді (1881–1882 академічний рік)**

<b>Давні мови</b>		
	Кількість студентів	Кількість годин на тиждень
Філологія	48	3
Санскрит та мова Авесті	8	10
Грецька мова	295	25,5
Латинська мова	209	23
Семітичні мови	4	13
Загалом	564	74,5
<b>Сучасні мови</b>		
Англійська мова	178	15
Німецька мова	324	23
Французька мова	188	14
Іспанська мова	64	9
Італійська мова	51	9
Загалом	805	70
<b>Філософія, історія, образотворче мистецтво</b>		
Філософія	182	24
Політекономія	188	7
Історія	588	35
Римське право	32	4
Образотворче мистецтво	138	11
Музика	52	14
Загалом	1180	95
<b>Науки</b>		
Математика	101	24
Фізика	114	20
Хімія	210	23
Природознавство	311	45
Загалом	736	112
Все загалом	3235	351,5

По-перше, ця таблиця показує кількість та різноманітність існуючих у Гарварді предметів. Це в два рази більше, ніж міг надати любий інший університет в США того часу. Щодо якості освіти, то репутація коледжу та імена відомих на весь світ випускників (Ральф Уолдо Емерсон, Теодор Рузвельт, Генрі Джеймс та інші) говорили самі за себе [5].

По-друге, у вищенаведеній таблиці ми бачимо, що студенти обирали предмети не за легкістю вивчення, а за необхідністю та своєю зацікавленістю у даному курсі. Наприклад, грецьку мову складніше вивчати ніж латинську, але ця кафедра налічувала 3 студенти на кожні 2 порівняно з латинською кафедрою. До

того ж вона була відома ще і висококваліфікованим викладанням свого предмета. Хоча студенти не боялися та не нехтували предметами з дуже вимогливими й суворими викладачами. Наприклад, проф. Френсіс Джеймс Чайлд – американський учений і педагог, який викладав у Гарварді ораторське мистецтво та риторику і який у 1876 р. став першим професором англійської мови, мав звання найвимогливішого викладача цього навчального закладу, але його лекції студенти продовжували активно обирати щороку [1; 3]. Багато запропонованих Гарвардом елективних курсів, таких як німецька та французька мови, політекономія та філософія, хімія та природознавство обиралися великою кількістю студентів, тому що ці дисципліни були актуальні на той час. Важку для вивчення історію обирав майже кожний студент, тому що знання історичних процесів і фактів дає наочне уявлення про причинно-наслідкові зв'язки у світовій політиці, що важливо для майбутніх бізнесменів, політиків, економістів тощо.

Елективна система також не оминула і заняття спортом. Вступаючи до Гарварду чи вже під час навчання, кожний студент міг пройти ретельне фізичне обстеження професором Саргентом, лікарем спортзалу. Після цього він рекомендував вправи та заняття, які підходили саме цій людині.

Фактично припущення, що американська молодь обиратиме предмети, зовсім їй не потрібні або на вивчення яких вони не витратять зусиль, на практиці не отримало підтвердження.

**Висновки.** Таким чином, просуваючи та підтримуючи навчальний план, який базується на особистісній свободі та виборі, Еліоту вдалося перетворити маленький коледж на сучасний університет. У цій системі студент є кращим суддею своїх інтересів. Після успішного впровадження елективної системи у вищу освіту інші навчальні заклади також прийняли її та різко виростили за численністю студентів та викладачів. Класичне навчання з установленим навчальним планом згодом зникло.

Елективну систему також називали найвпливовішим внеском в американську освітню систему. Безперечно, це була дуже радикальна зміна в історії Гарварду на той час. Ця система занять не була зроблена в один день, але кожен рік вона допрацьовувалась, щоб згодом зробити Гарвард найкращим вищим навчальним закладом не тільки в Америці, але й у світі.

#### **Список використаної літератури**

1. Burgess John. Francis James Child. Brief life of a Victorian enthusiast: 1825–1896 [Електронний ресурс] / Burgess John. – Режим доступу: <http://harvardmagazine.com/2006/05/francis-james-child.html>.
2. Eliot Charles William. The Elective System / Charles William Eliot. – 1885. – 16 p.
3. Harvard College. A report in favor of the elective system of studies // The New York Times. – 1886. – February 20.
4. Jordan David Starr. Eliot and the American University / David Starr Jordan // Science. – 1909. – Vol. XXIX. – № 734. – P. 145–148.
5. NotableGraduates [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.harvard.edu/notable-graduates>.
6. The course at Harvard. How the elective system operates in the college // The New York Times. – 1883. – April 8.
7. The Harvard elective system. Past history and present position. President Eliot's views // The New York Times. – 1885. – May 25.

*Стаття надійшла до редакції 14.01.2013.*

**Лятуринская С.Э. Внедрение элективной системы в высшее образование Соединенных Штатов Америки президентом Гарварда Ч.В. Элиотом (1869–1909)**

*В статье рассмотрены новации Ч.В. Элиота относительно элективной системы занятий в Гарварде. На основе анализа и обобщения его педагогического наследия выяснены ведущие идеи по внедрению этой системы в образовательную среду Соединенных Штатов Америки (к. XIX – н. XX в.).*

**Ключевые слова:** элективная система, реформа, Гарвард.

**Liaturyns'ka S. The introduction of the elective system into higher education of the United States of America by Harvard president C.W. Eliot (1869–1909)**

*C.W. Eliot's innovations concerning the elective system in Harvard are examined in the article. On the basis of the analysis and generalization of his pedagogic heritage, the keynotes on how to introduce this system into the education of the United States of America are highlighted (the end of the XIXth – the beginning of the XXth century).*

**Key words:** the elective system, reform, Harvard.